

EBÜ BEKİR ed-DÜKKİ

EBÜ BEKİR ed-DÜKKİ
(bk. DÜKKİ).**EBÜ BEKİR b. EBÜ ÂSİM**
(bk. İBN EBÜ ÂSİM).**EBÜ BEKİR b. EBÜ ŞEYBE**
(bk. İBN EBÜ ŞEYBE, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR el-ENBÂRİ**
(bk. İBNÜ'1-ENBÂRİ).**EBÜ BEKİR el-ESAM**
(bk. ESAM, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR el-HADDÂD**
(bk. HADDÂD, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR el-HALLÂL**
(bk. HALLÂL, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR el-HÂRİZMİ**
(bk. HÂRİZMİ, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR b. HAZM**
(أبو بكر بن حزم)Ebü Bekir b. Muhammed b. Amr
b. Hazm el-Ensârî
(ö. 120/738 [?])**Muhaddis tâbiî,**
hadislerin toplanmasına
yardımcı olan
Medine valisi ve kadısı.

120 (738) yılında seksen dört yaşlarında vefat ettiği rivayeti dikkate alınırsa (Vekî, I, 143) 36 (656) yılı civarında doğduğu söylenebilir. Adı ile künyesinin aynı olduğu kaydedilmekte, bazı kaynaklarda ise künyesi Ebü Muhammed şeklinde geçmektedir. Ensarın Hazrec koluna mensup olduğu için Hazrec nisbesiyle de anılmaktadır. Yaşı küçük tâbiîlerden olan Ebü Bekir iyi bir öğrenim imkânı elde ederek Hz. Osman'ın oğlu Ebân'dan fıkıh dersleri almış, teyzesi Amre bint Abdurrahman ile Ömer b. Abdülazîz, Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebü

Seleme, Sâib b. Yezîd gibi ünlü kişilerden hadis rivayet etmiştir. Sahâbî olan dedesi Amr b. Hazm'dan babası vasıtasıyla rivayet ettiği hadislerle dikkati çekmiş, kendisinden oğulları Abdullah ve Muhammed ile amcasının oğlu Muhammed b. Ammâre, Abdurrahman el-Evzâî, Amr b. Dînâr, İbn Şihâb ez-Zührî, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Sahâbî Ammâre b. Hazm'in kızı Fâtıma ile evlenmiş, bu evlilikten siyer ve megâzî müellifi Abdullah dünyaya gelmiştir (bk. ABDULLAH b. EBÜ BEKİR b. MUHAMMED).

Ebü Bekir b. Hazm Emevîler döneminde çeşitli idarî görevlerde bulunmuştur. Süleyman b. Abdülmelik onu Medine'ye vali ve kadı olarak tayin etmiş (96/715), bu görevini II. Yezîd devrine kadar beş yıl sürdürmüş, II. Yezîd kendisini valilikten almakla beraber kadılık görevi 118 (736) yılına kadar devam etmiştir. Daha sonra çok kısa bir dönem için tekrar Medine valiliğine getirildiği rivayet edilmektedir. Belâzürî'nin onun Mekke kadılığı yaptığını söylemesi ise bir zühul eserdir.

Ömer b. Abdülazîz, hadislerin derlenmesi konusunda Ebü Bekir b. Hazm'e gönderdiği ünlü fermanında âlimlerin ölüp gitmesiyle ilmin yok olmasından endişe ettiğini söyleyerek Hz. Peygamber'in hadislerini, sünnetlerini, bu arada teyzesi Amre bint Abdurrahman'ın ve Kâsım b. Muhammed b. Ebü Bekir es-Siddîk'in rivayetlerini araştırıp yazmasını istemiştir. Bunun üzerine Ebü Bekir'in harekete geçerek halifenin istediği rivayetleri derleyip kendisine gönderdiği belirtilmektedir. İbn Sa'd, onun Hz. Peygamber'e hizmet eden hür ve köle bütün sahâbîlerin isimlerini ve hücre-i saâdete dair bilgileri toplayıp halifeye gönderdiğini kaydeder (et-Tabakât, I, 497-498, 500). Kendisiyle halife arasında başka konularla ilgili olarak çeşitli yazışmaların geçtiği anlaşılmaktadır. Ömer b. Abdülazîz onu hac emîri olarak da görevlendirmiştir.

Ebü Bekir b. Hazm güvenilir bir muhaddis, aynı zamanda Medine'de kendi döneminin en iyi kadısı idi. İmam Mâlik, Ebü Bekir'in ensardan Medine'de valilik yapan tek şahsiyet olduğunu belirttiikten sonra onun gibi mükemmel bir insan, başarılı bir vali ve kusursuz bir kadı görmediğini söyler. Ebü Bekir oğlu Abdullah ile çok ilgilenir, onu hadis sahasında ilerlemeye, hadisleri tenkît süzgecinden geçirmeye teşvik ederdi. Ab-

dullah, babasının tarih ve megâzî konularına dair rivayetlerini ihtiva eden kitaplarının kaybolduğunu belirtmiştir.

Ebü Bekir b. Hazm'in 100 (718), 110 (728), 117 (735) veya 120 (738) yıllarında vefat ettiği kaydedilmektedir. Ancak 118 (736) yılına kadar kadılık görevine devam ettiğine göre 120 (738) yılında öldüğüne dair olan rivayet ağırlık kazanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Muḥaddime", 43; Buhârî, "İlim", 34; İbn Sa'd, et-Tabakât, I, 497-498, 500, 501; V, 346, 348, 364, 368, 391, 400; a.e.: el-mütemmim, s. 124-127; Belâzürî, Fütûh (Fayda), s. 63; Vekî, Aḥbârü'l-kuḍât, I, 135-148, 159, 174-176, 264; İbn Ebü Hâtim, el-Cerḥ ve't-ta'dil, IX, 337; İbn Hibbân, Meşâhîr, s. 76; Hattîb, Takyîdül-ilm, Dimaşk 1949, s. 105-106; Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, V, 313-314; a.mlf., el-İber, I, 117; İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, XII, 38-40; a.mlf., Fethu'l-bârî, Bulak 1300, I, 174; Ceḥşiyârî, el-Vüzerâ ve'l-küttâb, s. 53-54; Mahmûd Yâsîn, "Abdullâh b. Ebî Bekir b. Muḥammed b. 'Amr b. Ḥazm el-Ensârî", Âdâbü'r-râfideyn, VI, Musul 1975, s. 163-166; Ahmed Zeki Safvet, Cemheretü resâ'ili'l-'Arab, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), s. 283-286.

SELMAN BAŞARAN

EBÜ BEKİR İBNÜ'1-ARABİ
(bk. İBNÜ'1-ARABİ, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR er-RÂZİ,**
Ahmed b. Ali
(bk. CESSÂS).**EBÜ BEKİR er-RÂZİ,**
Muhammed b. Zekeriyâ
(bk. RÂZİ, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR es-SÜLİ**
(bk. SÜLİ, Ebü Bekir).**EBÜ BEKİR eŞ-ŞAFİİ**
(أبو بكر الشافعي)Ebü Bekir Muhammed
b. Abdillâh b. İbrâhîm
el-Bezzâz eŞ-Şâfiî el-Bağdâdî
(ö. 354/965)**Muhaddis ve fakih.**

260 (873-74) yılında Dicle yakınlarındaki Cebbül kasabasında doğdu. "Bezâz" lakabını elbise ticareti yaptığı için aldığı rivayet edilir. On altı yaşında iken

hadis öğrenmeye başladı. Mısır, Dımaşk, Cezîre gibi ilim merkezlerini dolaşarak Ebû Kılâbe er-Rakâşî, Muhammed b. Mesleme, Hâris b. Ebû Üsâme, İbn Ebû'd-Dünyâ, Ebû Müslim el-Keccî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel vb. meşhur hocalardan ders aldı. Daha sonra Bağdat'a yerleşerek hadis rivayet etmeye başladı. Büveyhîler burada ashabin faziletinden bahsetmeyi yasaklayarak cami kapılarına onları kötüleştiren ifadeler astırdıkları zaman Ebû Bekir eş-Şâfiî bu yasağa alırmayıp şehir camiinde talebelerine sahâbenin faziletine dair dersler vermiş, hadisler yazdırmıştır. Bu derslerinde kendisinden Dârekutnî başta olmak üzere İbn Şâhîn, Ebû Abdullah İbn Mende, İbn Şâzân el-Bağdâdî ve Ebû İshak el-İsferrâyînî gibi âlimler faydalanmıştır. Uzun yıllar yaşaması sebebiyle birçok muhaddisten âli senedlerle sadece kendisi rivayette bulunduğu için kalabalık talebe grupları etrafında toplanmış, Ebû Bekir de kurduğu **imlâ*** meclislerinde onlara hadis rivayet etmiştir. Dârekutnî, devrinin muhaddisleri arasında ondan daha güvenilir bir kimse bulunmadığını ifade etmiş, Zehebî ise hadiste **hüccet*** olduğunu belirtmiştir.

İlmî çalışmalarının yanı sıra ticaretle de meşgul olduğu için muhtelif şehirlerle gidip gelen Ebû Bekir eş-Şâfiî Zilhicce 354'te (Aralık 965) Bağdat'ta vefat etti ve Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi.

Eserleri. Ebû Bekir eş-Şâfiî'nin günümüze kadar gelen eserleri şunlardır: 1. *el-Fevâ'id*. Hocalarından âli isnadla rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden ve Zehebî tarafından on bir cüzdten meydana geldiği belirtilen eserin yazma bir nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmua, nr. 49/1, vr. 1^a-143^b). Talebesi Ebû Tâlib Muhammed b. Gaylân tarafından rivayet edildiği için *el-Gaylânîyyât* diye de meşhur olan eserin *el-Fevâ'idü'l-muntehabeti'l-avâli 'ani's-şüyûhî'l-meşhûre bi'l-Gaylânîyyât* adlı başka bir nüshası British Museum'dadır (Suppl., 135, Or. 3059; diğer nüshaları için bk. Sezgin, I, 191). Zehebî'nin 10.000 hadis ihtiva ettiğini söylediği eserin dört râvili hadislerini Dârekutnî *el-Ehâdişür-rubâ'îyyât* adıyla bir araya getirmiştir (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 85/2). 2. *Müsne-dü Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer b. Muhammed*. Eserin yazma bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir (Mecmua, nr. 34/3).

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib, *Târîhu Bağdâd*, V, 456-458; İbnü's-Salâh, *Ṭabaḳâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 537, vr. 25^p-26^a; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 880-881; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XVI, 39-44; a.mlf., *Düvelü'l-İslâm*, Beyrut 1405/1985, s. 196-197; Safedî, *el-Vâfi*, III, 347; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 260; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 343; Süyûtî, *Ṭabaḳâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 361; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1214; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 16; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 274; Kehâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 194; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 44; Kettânî, *er-Risâletü'l-musetteḫra*, s. 92; Sezgin, *GAS*, I, 191; Dihlevî, *Bus-tânü'l-muhaddisin*, s. 139-140.

SELMAN BAŞARAN

EBÛ BEKİR et-TAMESTÂNÎ

(أبو بكر الطمستاني)

Ebû Bekir et-Tamestânî el-Fârisî
(ö. 340/951)

İlk dönem sûfilerinden.

İran'ın Tamestân şehrinde doğdu. İlk tahsilini burada yaptıktan sonra tasavvufa yöneldi. İran'ın birçok şehrini dolaştı, karşılaştığı sûfilere istifade etti. Dönemin meşhur sûfisi Ebû Bekir eş-Şiblî ve Şirazlı İbrâhim ed-Debbâğ'ın sohbetlerine katıldı. Attâr'ın *Tezkiretü'l-evliyâ*'sında yanlışlıkla Ebû Bekir es-Saydalânî olarak tanıtılan Tamestânî Nişâbur'da vefat etti. Kuzey Irak'ın Hîre şehrinde medfun olduğuna dair bir rivayet de vardır (Kuşeyrî, s. 371).

Ebû Bekir et-Tamestânî, tasavvufun kuruluş döneminde görüş ve tesbitleriyle bu disipline önemli katkılarda bulunan sûfilerden biridir. Sohbet, hicret, nefis, ilim, zühd, tasavvuf, tarikat, riyâzet gibi terimlere getirdiği yorumlar tasavvufî çevrelerde kabul görmüş ve yaygınlık kazanmıştır. Allah'a giden yolların insanların sayısı kadar çok olduğunu söyleyen ilk sûfi odur (Sülemî, s. 472). Ebû Bekir bu tesbitiyle, bir yandan psikolojik ve pedagojik bir gerçeğe işaret ederken öte yandan özellikle Hallâc-ı Mansûr'un idamıyla birlikte ortaya çıkan olumsuz atmosferi yumuşatmayı hedeflemiştir. Ona göre insanların en iyisi, kendi tuttuğu yolu tek doğru yol kabul etmeyen, dolayısıyla kendi kusurlarını görebilen kimsedir (a.e., s. 472).

Nefehâtü'l-üns Tercümesi'nde (s. 238), Ebû Bekir'in sekr ve muhabbet ağırlıklı bir tasavvufî anlayışı benimseydiği söyleniyorsa da kendisinden nakledilen sözlerde bu husus pek görülme-

mektedir. Bunun sebebi Melâmî tavrı olabileceği gibi Hallâc'ın idamına sebebiyet veren ortamdan çekinmesi de olabilir. Hallâc gibi coşkun bir sûfi olan Ebû Bekir eş-Şiblî'nin Tamestânî'ye büyük saygı duyması da meşrebi konusunda dikkate alınması gereken bir husustur. Tevhid kavramını "tevhid, tevhid eden ve tevhid edilen" şeklinde üçe ayırması da "enelhak" olarak ortaya çıkan ve daha sonraki asırlarda vahdet-i vücûdun temelini oluşturan tasavvufî tevhid anlayışına farklı bir yaklaşım biçiminde değerlendirilebilir.

Ebû Bekir et-Tamestânî'ye göre esas eğitim metodu sohbettir. Tamestânî, "sahâbe" kelimesinin "sohbet" kökünden geldiğine dikkat çekerek ashabin "sâbi-kün" (en önde gidenler) şeklinde nitelendirilmesinin temel sebebinin Hz. Peygamber'le sohbet etmiş olmalarıyla açıklar. Esas olan Allah ile sohbet edebilmektir; bunu yapamayanlar öncelikle Allah ile sohbet edebilenlerle sohbet etmeli, onlardan faydalanmalıdır (Sülemî, s. 473). Sohbetin vazgeçilmez şartı hicrettir. Hicret nefsin arzularını öldürmek, gönül eğitiminin önündeki engelleri kaldırmak, bâtıldan hakka, yanlıştan doğruya göç etmektir. Hicretin en önemli unsuru zühd ve riyâzet, az yemek, az uyumak, az konuşmak ve yalnız yaşamaktır. Ashabin üstünlüğü, zâhirî planda Hz. Peygamber'in sohbetlerine katılmış olmalarından, bânîni planda ise Allah'a hicret etmelerinden ileri gelir (a.e., s. 473).

Allah ile kul arasındaki en kesif hicabın nefis olduğunu söyleyen ve nefsanî arzuların öldürülmesi konusuna ayrı bir önem veren Ebû Bekir, bu konunun titizlikle takip edilmesi gerektiği kanaatinde. Çünkü bazı nefsanî arzular sönerken başka arzular yeniden alevlenebilir. Ona göre ilim de böyledir; zira bir yandan cehaleti ortadan kaldırırken öte yandan nefsin arzularına alet olmasıyla mânen küçülmeye ve çöküntüye sebep olabilir. Bunun en belirgin tezahürlerinden biri, nefis terbiyesini gerektiremeyen ilim adamlarının birtakım te'villere başvurarak kendilerini savunmaya kalkışmalarıdır. Tamestânî ayrıca zihinden geçen bir kötülüğün kalpte yarattığı huzursuzluğa bu kötülüğün cezası olarak bakmış, bu cezayı da fiirde kalmayıp fiile dönüşmesi halinde verilecek daha ağır cezaya karşı bir uyarı olarak değerlendirmiştir.

Sûfiler arasında tartışma konusu olan, kul ile Allah arasındaki mânevî yolun